

Toespraak voorzitter Raad voor de Rechtspraak

Maatstaven zonder keurslijf

Tijdens de Orde-vergadering van 28 september jl. stond mr. A.H. van Delden, de 'overigens nog steeds voorlopige' voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak, stil bij het moeilijke beroep van advocaat. Voor de rechterlijke praktijk moeten er algemeen aanvaarde maatstaven komen, zonder keurslijf, concludeerde hij even later. En hij formuleerde de pretentie van de nieuwe Raad: 'het duidelijke gezicht worden waar het de rechtsprekende macht tot dusver aan ontbreekt'.

mr. A.H. van Delden
voorzitter van de
Raad voor de Rechtspraak

De advocaat moet de relevante feiten ordenen en duiden en moet dan maar afwachten wat 'die rechter' ervan maakt

De juridische wereld draait rond tussen twee polen. Aan de ene kant is de voortdurende roep om steeds meer en steeds betere rechtsbescherming te horen, aan de andere kant wordt, vaak door dezelfde personen maar dan vanuit een andere positie, met luider stem verkondigd dat het maar eens afgelopen moet zijn met de mogelijkheid om alles ook nog eens aan een rechter voor te leggen. Wellicht tot uw teleurstelling zal ik in dit opzicht geen andere stelling innemen dan dat ik het nu eens met de ene, dan weer met de andere kant eens ben.

Afwachten

In interviews werd mij vaak gevraagd wat ik over het rechterschap te melden had. Ik ben eigenlijk nooit verder gekomen dan te zeggen dat het voor mij het mooiste beroep was. Ik heb nooit gezegd dat het zo'n *moeilijk* beroep was. Dat heel bewust omdat ik van de juridische togaberoepen de advocatuur altijd moeilijker heb gevonden. Ik ben slechts korte tijd advocaat geweest, maar mij zal altijd de spanning bijblijven van de zaak waarin een cliënt met een probleem bij je komt dat om een oplossing vraagt, waarin *jij* moet zorgen de relevante feiten op een rij te krijgen, *jij* tot een juridische duiding moet komen, je moet afvragen of

je nu echt niets over het hoofd hebt gezien, en vervolgens maar moet afwachten wat 'die rechter' ervan maakt. Want daar gaat het toch uiteindelijk om.

Oliver Wendell Holmes zei al in 1897: 'The prophecies of what the courts will do in fact and nothing more pretentious, are

what I mean by law'. Daar valt uit te leren dat we in een rechtssysteem met levend recht te maken hebben. Het gaat niet om 'law in the books', maar om 'law in action'. Je hoeft ook niet altijd bij die rechter, of voor mijn part arbiter, te biecht te gaan, maar je moet wel een 'feeling', een beter woord heb ik eigenlijk niet, hebben van waar die rechter als het eenmaal zover is ten naaste bij uit zal komen.

Nu moeten we er natuurlijk wel voor oppassen dat we de rechtspraak niet mystificeren, in veel gevallen gaat het gewoon om een optelsom waaruit niet anders zal blijken dan dat twee plus twee gewoon vier is. Maar juist daarom is het van belang dat er advocaten zijn die weten hoe dat reken-sommetje wordt gemaakt: de zaken hoeven dan immers niet meer naar de rechter. Het is misschien een romantische visie op uw beroep, maar wel een die ik koester: echte advocaten moeten over procesveraring beschikken.

Ik zeg dat ook omdat er heel wat zaken zijn waarvan de uitkomst niet al bij voorbaat gegeven is. En soms zijn er advocaten nodig van het kaliber pioniers in toga. Het is aan uw beroepsgroep ervoor te zorgen dat ook dit type advocaten kan gedijen. Wat minder aandacht voor het aantal declarabele uren en wat meer voor het *nobile officium* kan daarbij geen kwaad.

Kwaliteit van rechtsbijstand

De komende maanden zal de rechtsbijstand onderwerp zijn van een zogenoemd IBO, een interdepartementaal beleidsonderzoek. IBO's plegen de laatste jaren met een zekere regelmaat op allerlei gebied ingesteld te worden. Eerst was dat met de uitdrukkelijke opdracht om naar bezuinigingsmogelijkheden te kijken. Van lieverlee is het accent gelukkig verlegd naar het verrichten van onderzoek naar de effectiviteit van een

bepaald beleid en naar de mogelijkheden om bepaalde wenselijk geachte resultaten op een zo doeltreffend mogelijke wijze binnen te halen.

Uit de taakomschrijving van de commissie die de IBO Rechtsbijstand gaat verrichten haal ik twee passages: 'Binnen het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand bestaan een

goeding in combinatie met een kwaliteitsverbetering en de effecten van tariefdifferentiatie voor vraag, aanbod en kwaliteit van de rechtsbijstand.'

Kortom: het gaat wel degelijk mede om een onderzoek naar het bestaan van een mogelijke leemte in de rechtshulp, een leemte die

'Moet het schrijven van die conclusie echt zoveel tijd vergen of zou een advocaat dat uit zijn mouw moeten kunnen schudden?'

aantal intrinsieke prikkels gericht op de rechtzoekende die beogen een verantwoord gebruik van de rechtsbijstand te bevorderen (leges, eigen bijdrage aan de rechtsbijstand, procesrisico ten aanzien van de kostenveroordeling en bepaalde overige kosten). De werking van het huidige stelsel zal bezien worden teneinde vast te stellen of de bestaande prikkels het gewenste effect hebben of dat nadere uitwerking (differentiatie) gewenst is. Aan de zijde van de aanbieders kent het huidige stelsel weinig intrinsieke prikkels om zaken op hun kansen te beoordelen. Dat kan ertoe leiden dat advocaten onvoldoende worden gestimuleerd hun cliënten op basis van een kosten-batenafweging te adviseren om af te zien van het voeren van een procedure.'

Het onderzoek moet zich richten op het vinden van verbeteringen waardoor een doelmatig en doeltreffend gebruik van het stelsel kan worden bevorderd, met de nadruk op de introductie van een resultaatafhankelijke vergoeding voor advocaten.

Op het eerste gezicht lijkt dit een exercitie die puur is gericht op het bereiken van kostenbeheersing. De doelstelling die aan de commissie wordt meegegeven is gelukkig een ruimere: 'Het onderzoek heeft tot doel voorstellen te doen omtrent verbeteringen met betrekking tot de toegang tot en het gebruik van de rechtsbijstand. Daarbij zal met name de mogelijkheid en de wijze van inrichting van een stelsel van tariefdifferentiatie bij de rechtsbijstand (invoeren van resultaatgerelateerde vergoedingen) nader uitgewerkt worden. Daarbij wordt aandacht besteed aan de gewenste hoogte van de ver-

ook kan zijn ontstaan doordat de vergoedingen voor het verlenen van rechtsbijstand te veel achterop zijn geraakt. Niets nieuws onder de zon dus. Maar ook een onderzoek om te bezien of de advocatuur wel waar voor haar geld levert. En misschien is dat toch wel iets nieuws.

'Werklastmeting'

Nu zijn advocaten, of beter gezegd rechtsbijstandverleners bepaald niet de enigen die onderwerp van een IBO zijn. De rechterlijke macht is hen al voorgegaan bij de IBO die door de commissie-Meijering is uitgevoerd. U zult het zich herinneren, dat is het onderzoek van enkele jaren geleden waarin werd gezegd dat de rechterlijke macht aan *bench marking* moest gaan doen, dat op het gebied van efficiency naar de 'best practice' moest worden gezocht en dat de rechterlijke macht loon naar werken moest krijgen, waarbij vooral werd gedacht aan het toekennen van middelen naar de mate waarin de onderscheiden colleges omzet draaiden.

De rechterlijke macht heeft niet te klagen over de Minister van Justitie en de politiek in het algemeen

Het rapport heeft destijds nogal wat stof doen opwaaien, omdat al gauw werd gezegd dat de rechterlijke macht een stukloon zou gaan krijgen. Hoewel er zeker onderdelen van het rapport waren die aan een dergelijke vrees voeding gaven, ben ik zelf altijd meer geneigd geweest om aandacht te

schikken aan de duidelijke conclusie dat de rechterlijke macht voldoende middelen ter beschikking gesteld moesten worden om haar taak naar behoren te kunnen vervullen, zodat er in feite sprake moet zijn van een open-eindfinanciering. Dat betekent enerzijds dat je een begroting moet maken waarin je aangeeft hoeveel zaken van een bepaalde soort je in een begrotingsjaar kunt wegwerken als je het daarvoor begrote bedrag toegekend zult hebben gekregen, maar anderzijds dat je ook kunt uitleggen dat er in de gegeven omstandigheden niet meer in zit. Dat betekent weer dat je tot een geobjectiveerde werklastmeting zult moeten geraken.

Nu is werklastmeting een vies woord. Maar ook een woord waarmee we zullen moeten leren leven. Hoezeer het uitgangspunt ook behoort te blijven dat iedere zaak de aandacht moet krijgen die hij verdient, het is onvermijdelijk om tot bepaalde maatstaven te komen. De grote kunst zal zijn om die maatstaven aanvaard te krijgen zonder dat van een keurslijf wordt gesproken.

In dit verband en in dit gezelschap wil ik wel kwijt dat als er één type zaken is waarvan het mij genoeg doet er niet meer mee te worden geconfronteerd het dat van de begrotingen is. Het is bijzonder lastig en onaangenaam om een zaak door te nemen niet zozeer met de vraag voor ogen: is dit goed aangepakt, als wel met de vraag: zou het schrijven van die brief, of het redigeren van die conclusie echt zoveel tijd hebben gevegd, en is studie hier gerechtvaardigd, of is dit eigenlijk iets wat een advocaat zo uit zijn mouw moet kunnen schudden?

Moet een rechter steeds worden vrijgelaten om een zaak tot de door hem gewenste graad van perfectie te brengen? Wat als men bij rechtbank X meer tijd besteedt aan zaken van het type A terwijl dat bij rechtbank Y juist geldt voor zaken van het type B? Is het dan niet zo dat als je in beide

gevallen tot het nemen van het gemiddelde besluit, er sprake zal zijn van een afronding naar beneden die de kwaliteit van de afdoening niet ten goede komt? Allemaal vragen waar de advocaat net zo goed mee zit als de rechter, met dat verschil dat de advocaat –voor zover hij het niet moet hebben van de gefinancierde rechtshulp waarover ik al heb gesproken – zich erop kan beroepen dat de tucht van de markt uiteindelijk beslist en de rechterlijke macht het moet hebben van haar overtuigingskracht ten opzichte van haar geldgever.

Positie veroveren

Daarmee kom ik dan toch bij het onderwerp dat u vermoedelijk wat minder zal interesseren, maar dat u ongetwijfeld toch van mij verwacht, en waar ik het ook graag over wil hebben. De Raad voor de Rechtspraak. Voordat ik in mijn huidige –overigens nog steeds voorlopige – functie werd benoemd heb ik wel eens gezegd dat

‘Het publiek zal de toga ervaren als een ietwat lachwekkende uiting van een ongefundeerde zelfingenomenheid’

de totstandkoming van de Raad voor de Rechtspraak even overbodig als onvermijdelijk was, en ook heb ik mij wel eens laten ontvallen dat tot op zekere hoogte van een modeverschijnsel sprake is. Hoewel ik de heer Wöltgens graag wil nazeggen dat consequentheid niet mijn beste eigenschap is wil ik deze uitspraken niet geheel abandonneren.

Naar mijn mening moet nu eenmaal onder ogen worden gezien dat de rechterlijke macht in Nederland niet te klagen heeft waar het de opstelling van de Minister

van Justitie betreft en ik durf zelfs te stellen van de politiek in het algemeen. Dat neemt niet weg dat er ook veel aangepakt moet worden. En ik kan u verzekeren dat dat ook zal gaan gebeuren. De raad heeft pretenties. Waar het de rechtsprekende macht tot dusver aan ontbroken heeft is een duidelijk gezicht. De raad wil dat gezicht worden. Als men zich tot de rechtsprekende macht wil richten moet men bij de raad zijn. En als de rechtsprekende macht wat kwijt wil aan de buitenwereld, dan zou dat als vanzelfsprekend via de raad moeten. Die positie is niet gegeven, maar zal bereikt, eigenlijk veroverd, moeten worden.

De taakomschrijving van de raad is een ruime. Veel draait om geld, maar daar blijft het zeker niet toe beperkt. Als u bedenkt dat de raad belangrijke zeggenschap krijgt op het gebied van werving, selectie, aanstelling, benoeming en opleiding van het personeel bij de gerechten dan zult u het met mij eens zijn dat de invloed van de raad *ver-*

reikend kan zijn. Tegelijkertijd ben ik mij als geen ander ervan bewust dat die invloed zich alleen dan ten volle zal doen gelden als het optreden van de raad door de gerechten en de justitiabelen ook als *verrijkend* zal worden ervaren.

We zullen het moeten hebben van algemeenheden als: transparantie, openheid, onbevangenheid, vult u het maar in. En iedere keer opnieuw zal er discussie gevoerd moeten worden: is dit nu wel de bedoeling, gaat dit de goede kant op?

Toga en hoofddoek

Denkt u eens aan de toga en het hoofddoekje. Ook hier geldt: weinig nieuws onder de zon, en daarvoor val ik weer terug op dezelfde Langemeijer die het in 1972 de moeite waard heeft gevonden om een aparte brief aan het eerste onderwerp te wijden: ‘Het betreft het behoud van de toga. (...) Afschaffing [zou] voor afzienbare tijd door de rechterlijke macht worden ervaren als een onverdiende afbreuk van haar waardigheid die extra ongewenst is bij de vaak onredelijke kritiek waaraan zij thans blootstaat. Wil men echter ook een verdere toekomst in het oog vatten, dan geloof ik zeker dat de afschaffing wenselijk en zelfs onvermijdelijk is. Als gezegd houd ik de thans gebruikelijke kritiek voor een modeverschijnsel. Het lijkt mij echter wel zeker dat als het mode-element zal zijn geweken een eensdeels kritische anderzijds nuchtere instelling tegenover de rechtspraak zal overblijven waarbij attributen van bijzondere waardigheid slecht passen. Ik meen zelfs dat de toga dan kwaad zal doen, omdat bij het bewustzijn dat de rechter niet boven kritiek verheven is de toga door het publiek zal worden ervaren als een ietwat lachwekkende uiting van een ongefundeerde zelfingenomenheid. (...) Wanneer het dus gaat om plannen voor langer tijd meen ik inderdaad dat de mogelijkheid van afschaffing verdient in het oog te worden gevat’.

Moet dit leiden tot de conclusie: weg met de toga en misschien in één moeite door ruim baan voor het hoofddoekje? De brief die de minister van Justitie onlangs over deze onderwerpen aan de Tweede Kamer heeft geschreven maakt duidelijk dat dit niet zo zal zijn, maar zal zeker aanleiding geven om de discussie over wat een zinvol ritueel en wat loos decorum is, andermaal te voeren.